

GDK: 2 + 624.3 (497.12)

Gojenje gozdov na Zavodu za gozdove Slovenije in izvajanje gojitvenih del v zadnjih letih

Zoran GRECS*

1 GOJENJE GOZDOV PO POTI SONARAVNEGA USMERJANJA RAZVOJA GOZDOV

Strokovna izhodišča za področje gojenja gozdov se z ustanovitvijo Zavoda za gozdove Slovenije (ZGS) niso spremenila. Gospodarjenje z gozdovi je že vsaj tri desetletja hodilo po poteh sonaravnega usmerjanja razvoja gozdov in to je pot, ki je nismo zapustili včeraj, ki smo ji zvesti danes in, upajmo, tudi jutri. Pri tem sledimo preprostim načelom. Bolj ko je gozd krojen po meri narave, večje je zagotovilo za trajnost delovanja vseh vlog gozda. Najmanj, kar je treba storiti za to, je ohranjanje naravne vrstne sestave gozda. Ob pestrosti zgradb in oblik je vedno tudi prostor za kakovost.

Na začetku delovanja ZGS smo na oddelku za gojenje in varstvo gozdov oblikovali smernice za načine dela, s katerimi bi nekatera načela bolje uresničevali, kot v preteklosti.

Največji odmik od naravne vrstne sestave gozda v preteklosti je nastajal s snovanjem enovrstnih, predvsem smrekovih sestojev. Vrstno sestavo praviloma zasnujemo pri obnovi sestoja, bodisi z naravno obnovo ali z obnovo s sadnjo/setvijo. Na ZGS smo nedvoumno opredelili mesto obnove s sadnjo/setvijo pri ukrepu obnove gozdov. Obnova s sadnjo/setvijo v konceptu sonaravnega usmerjanja razvoja gozda ni nadomestilo ali zamenjava naravne obnove, ampak dopolnilo, ko je pri obnovi in spremeni velikopovršinskih nasadov dolgoročno oviran ali onemogočen povratek gozda v naravnejšo zgradbo. Obnova s sadnjo/setvijo je primerna tudi v primerih, ko biotski ali abiotski dejavniki motijo, ovirajo ali onemogočajo vznik in razvoj ustrezne naravne vrstne sestave gozda v pomlajevanju in v primerih, ko gre za ogroženost okoljetojnih vlog gozda in je potrebno čimprejšnje osnovanje mladja.

Obnova gozdov v Sloveniji praviloma teče po naravnih poteh, ki so poznane in preizkušene. Obnovo s sadnjo/setvijo izvajamo v Sloveniji na eni desetine površin gozdov v obnovi, po gozdnogojitvenih načrtih, ob upoštevanju izbora drevesnih vrst in prostorske razporeditve sadnje, ki je odvisna od mikrolokacijskih rastiščnih razmer, načina druženja osebkov ene vrste in medvrstnega druženja.

S tem, ko izvajamo obnovo s sadnjo/setvijo čim skladneje z zakonitostmi in rešitvami, ki jih ponuja narava, je gozdarska operativna stroka postavljena pred zahtevno nalogo. Obnova s sadnjo/setvijo zahteva natančno načrtovanje potreb po sadikah vsaj za prihodnja 3 - 4 leta, dodelan sistem zbiranja semena, vodenje semenskih zalog in vzgoje sadik z vso pestrostjo po drevesnih vrstah, količinah in proveniencah. Da bi sistem, ki omogoča izvajanje obnove s sadnjo deloval, smo izdelali srednjeročni program potreb po drevesnih vrstah sadik in količinah po semenskih enotah. Letno ta program dopolnjujemo. V sodelovanju z Gozdarskim inštitutom Slovenije smo glede na srednjeročne potrebe po sadikah in semenu določili precej novih semenskih sestojev, predvsem manjkajoče semenske sestoje listavcev. Za nemoteno oskrbo s semenom in sadikami v letih, ko ne bo zadovoljivega semenskega obroda, tečejo pogovori s podjetjem Semesadiki o ustanovitvi semenske hranilnice.

Sadiki se bo praviloma vzgajalo po fito-geografskih območjih. Za dobro oskrbo s sadikami so bile z drevesnicami sklenjene srednjeročne pogodbe za vzgojo in dobavo sadik.

Motnje v izvajanju tega koncepta obnove povzročajo kronično pomanjkanje sredstev prav na tej proračunski postavki in slabo semenenje v zadnjih letih pri ključnih drevesnih vrstah. Lastniki gozdov ta koncept sprejemajo in dela na obnovi gozdov so tista, kjer je pripravljenost lastnikov za delo v gozdu največja. Torej so v tem zgodnjem razvojnem obdobju gozda, ko se oblikuje zasnova gozda, strokovne odločitve krepko v rokah gozdarjev.

Prednostno so bila izvedena negovalna dela, kjer je bil ogrožen razvoj mladovja. Ob vrstni pestrosti smo z nego krepili kakovost in preko zgradbe tudi stabilnost mladovja. To so ukrepi, ki smo jih imeli gozdarji doslej v celoti pod strokovno kontrolo.

Od tod dalje pa usmerjanje razvoja gozda ni več povsem v moči gozdarjev. Nega v odraslih sestojih je odvisna od volje lastnikov gozda. Lastniku ni treba posekati za možni posek označenih dreves. Redčenje, kot gojitveni ukrep je prepuščeno volji lastnikov gozdov, vplivno območje gozdarjev pa je precej omejeno. To lahko privede tudi do devastacije sestoja, ko lastnik med označenimi drevesi za posek izbere le najdonosnejše.

* Z. G., dipl. inž. gozd., Zavod za gozdove Slovenije, Večna pot 2, 1000 Ljubljana, SLO

2 FINANCIRANJE IZVEDBE GOJITVENIH DEL

Sofinanciranje vlaganj v zasebne gozdove iz proračuna R Slovenije je za lastnika pomembna stimulacija in motiv za kakovostno izvedbo gojivnih del v lastnem gozdu, seveda tistemu, ki mu gozd nekaj pomeni. V celoti so sofinancirana negovalna dela v mladovju, pri obnovi gozda priprava sestoja za naravno obnovo, pri obnovi s sadnjo/ setvijo pa so v celoti financirane sadike in seme. Tolikšen vložek države pomeni vrednostno polovično sofinanciranje izvedbe obnove s sadnjo/ setvijo.

Izvedba gojivnih del v zasebnih gozdovih je v tesni odvisnosti od razpoložljivih sredstev. Pred tem si ne gre zatiskati oči in ne bi bilo korektno do lastnikov gozda, da bi se za dela, ki so v letnih gojivnih programih, nekemu sofinancirala, drugemu pa ne, zato ker ni dovolj sredstev za realizacijo celotnega programa.

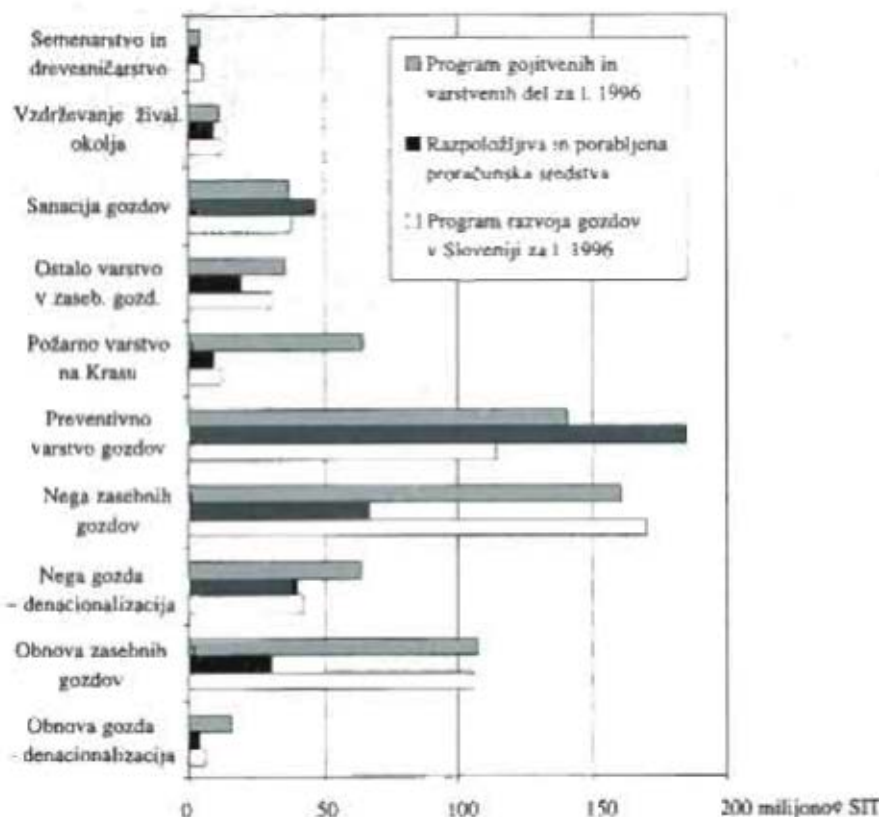
Odsev proračunskih težav, kot so številna in dolgotrajna usklajevanja oštrikov in predlogov proračuna, pozno sprejemanje proračuna, okleščene proračunske postavke,

neustrezna in s programom gojivnih del neusklajena struktura sredstev po postavkah, možna dinamika koriščenja sredstev, začasno financiranje - vse to se odraža v realizaciji izvedbe programov. Med vsemi proračunskimi postavkami, namenjenimi vlaganjem v gozdove, je bil razkorak med potrebnimi in zagotovljenimi sredstvi največji pri negi in obnovi v zasebnih gozdovih. Tako je bilo v letih 1994 - 1996 in predvidoma tudi letos ne bo drugače (grafikon 1).

Med letom so bile izvedene prerazporeditve proračunskih sredstev, tako da smo vendar namenili nekaj več sredstev za nego in obnovo v zasebnih gozdovih, kot je to odmeril proračun.

Realno so bila proračunska sredstva za nego in obnovo v zasebnih gozdovih iz leta v leto nižja, ravno nasprotno, kot je zapisano v Programu razvoja gozdov v RS.

Tudi način financiranja gojivnih del v državnih gozdovih ni povsem stabilen. To se je pokazalo v zadnjih dveh letih, ko so zimske ujme poškodovale gozdove. Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov nima oblikovanih nikakršnih rezervnih namenskih sredstev za sanacijska dela in

Grafikon 1: Primerjava proračunskih sredstev, namenjenih vlaganjem v gozdove v letu 1996, s Programom gojivnih in varstvenih del za l. 1996 in s potrebnimi sredstvi za vlaganja v gozdove po Programu razvoja gozdov v R. Sloveniji za leto 1996

ker je bila sanacija v zimskih ujemah poškodovanih gozdov prednostna naloga, se je večja sredstva za redna gojitvena dela naglo spraznila, realizacija programov pa je ostala pri dveh tretjinah.

Skoraj polovico toliko sredstev, kot jih je bilo na razpolago za vlaganja v zasebne gozdove, je proračun namenjal gojitvenim delom v gozdovih, ki so predmet denacionalizacije. Ker so ta dela v celoti financirana, priznana dotrina pa za 75 % višja, kot pri sofinanciranju v zasebnih gozdovih, je bilo v teh gozdovih za isto višino sredstev povprečno per krat manj opravljenega dela.

Brez stabilnega vira financiranja ni možno odgovorno in resno načrtovati, izvedba del pa je vedno negotova.

3 IZVAJANJE GOZDNOGOJITVENIH DEL

Prednostna naloga je vzdrževanje kakovostne ravni izvedbe gojitvenih del, kot so jih izvajali usposobljeni in kvalificirani delavci na gozdnih gospodarstvih. Izobraževanje in usposabljanje lastnikov gozdov za izvajanje gojitvenih del je uspešno in koristno pri lastnikih z večjo posestjo, kmetih in tistih, ki so odvisni od dohodka iz gozda. Druge rešitve pa je treba iskati za izvedbo del v gozdovih, kjer je razdrobljena gozdna posest in ni zanimanja lastnikov za gozd. Letno več tisoč lastnikov izvaja gojitvena dela v lastnem gozdu, nekateri tudi prvič. S svetovanjem te lastnike seznanjamo s pomenom gojitvenih

del in tehnikami dela, da ne bi bili učinku nege in obnove nasprotni od pričakovanj.

Letno izpeljemo tudi več deset eno in več dnevnih izobraževanj, usposabljanj in delavnic za lastnike gozdov. Vsovrsta izobraževanja in usposabljanja pa je treba vključiti tudi delavce gozdarskih podjetij, ki izvajajo gojitvena dela.

Lastniki gozdov praviloma sami v družinskem krogu ali s pomočjo sosedov in prijateljev izvajajo gojitvena dela. Lastnika k izvedbi negovalnih del in obnove gozda obvezuje odločba v upravnem postopku, kar ni najbolj posrečena zakonska rešitev. Lastniki niso vedno pripravljeni izvajati gozdnogojitvenih del v lastnem gozdu, pogosto tudi iz objektivnih razlogov. Izvršba gojitvenih del po drugi osebi je sile nepopularen ukrep, ki lahko prispelja le k slabitvi odnosov med lastniki gozdov in javno gozdarsko službo. V takih primerih iščemo prijaznejše rešitve. Izvršba je skrajni ukrep, ko je nadaljni razvoj gozda življensko ogrožen.

4 IZVEDBA GOJITVENIH DEL

Na gozdnih gospodarstvih so gojitveni programi nastajali v povsem drugačnih okoliščinah, kot so danes. Razpoložljiva sredstva iz biološke amortizacije in močna kadrovska zasedba sta narekovala visoko intenzivnost nege, včasih in ponekod tudi previsoko. Krčenje sredstev

Preglednica 1: Izvedba gojitvenih del od leta 1994 dalje

Lastništvo	Leto	Nega	Realizacija programa	Sadnja, setev	Realizacija programa
		ha	%	ha	%
Zasebni gozdovi: posest do 100 ha	1994	2.554	*	282	*
	1995	2.953	45	440	96
	1996	3.140	33	407	67
	1. pol. 97	1.385	16	438	88
Zasebni gozdovi: posest nad 100 ha	1995	21	**	0	
	1996	44	**	0	
	1. pol. 97	0	0	1	25
Državni gozdovi	1994	6.184	*	321	*
	1995	5.871	89	273	106
	1996	3.930	68	165	63
	1. pol. 97	1.344	19	97	47
Gozdovi, ki so predmet denacionalizacije	1995	607	38	20	66
	1996	368	41	14	58
	1. pol. 97	35	6	2	5
Gozdovi drugih pravnih oseb	1995	51	**	37	**
	1996	22	**	5	**
	1. pol. 97	6	7	1	50

* Program za Slovenijo ni bil izdela

** Program ni bil ločeno izdelan za vse lastniške skupine

za vlaganja v gozdove je dejstvo, ki pa ne sme pomeniti opuščenja nege in obnove gozda, ampak potrebo po več strokovnosti, da bomo kljub manjšemu obsegu negovalnih del in obnove gozda, dosegali ustrezno negovanost gozda in uspešno usmerjali njegov razvoj.

Preglednica 1 prikazuje izvedbo gojitvenih del v zadnjih letih.

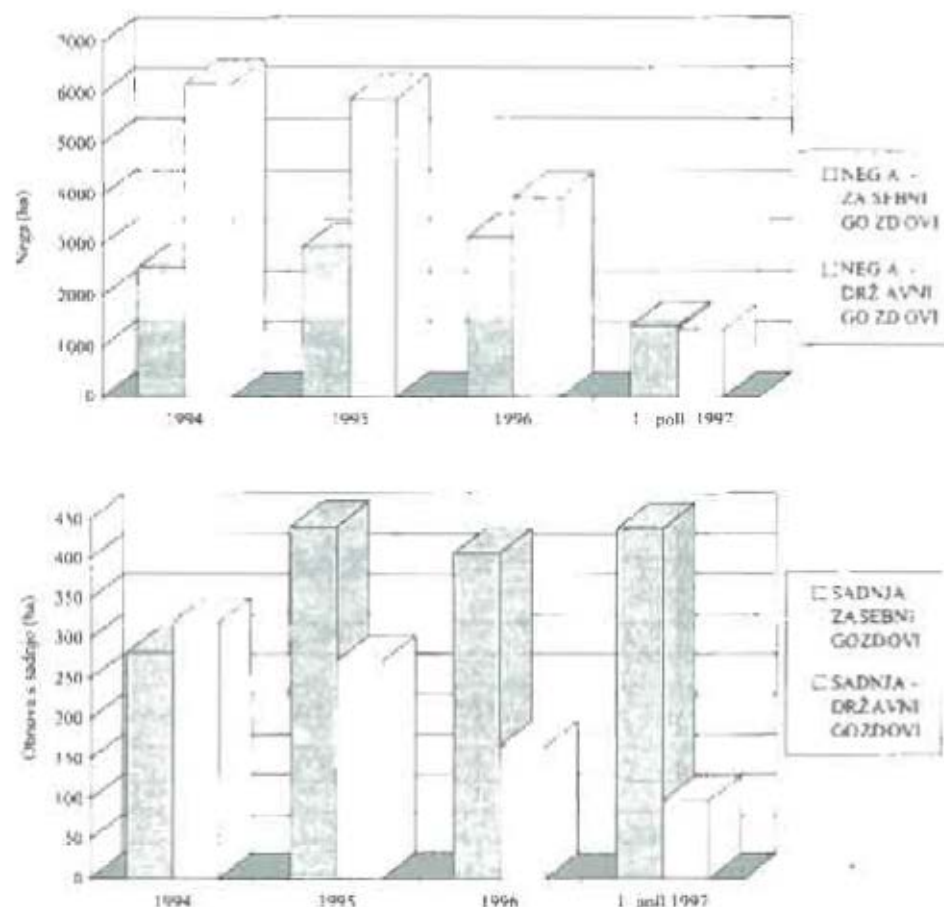
Z Zakonom o gozdovih, ki je stopil v veljavo v letu 1993 in z začetkom delovanja ZGS se je izvedba negovalnih del povečevala in se v letu 1995 približala polovici načrtovanih negovalnih del po načrtih gozdnogospodarskih enot. Sledile so sanacije v umnih poškodovanih gozdov, ki so v letu 1996 ta rastoči trend - upajamo, da samo začasno - zavstavile.

Z obnovo s sadnjo se želimo čim bolj približati naravni obnovi. Struktura sadik po drevesnih vrstah je iz leta v leto bližja naravni vrstni sestavi na rastiščih, kjer se izvaja obnova s sadnjo.

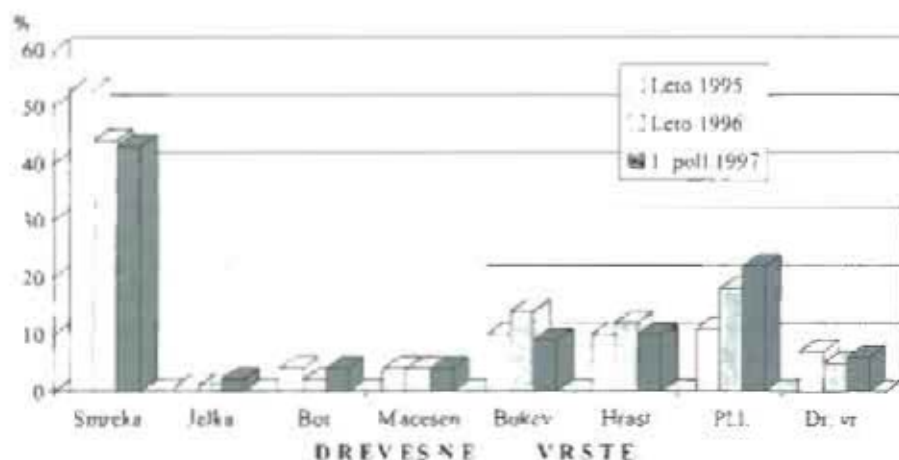
Letno iz sredstev proračuna vzdržujemo semenske plantaže črne jelše, alpskega macesna in ozko listnega jelena. Ostale plantaže se opuščajo.

5 GOJITVENO NAČRTOVANJE

S Pravilnikom o gozdnogospodarskih in gozdnogojitvenih načrtih gozdnogojitveno načrtovanje vstopa v celoviti sistem načrtovanja. Gojitveno načrtovanje je v vsebinskem prenavljanju. Prenova teče v smislu zajemanja številnih rastiščnih, sestavnih, prostorskih in drugih informacij, ki napajajo in bogatijo informacijski sistem, ponuja pa tudi rezultate, ki sooblikujejo odločitve na višjih načrtovalskih ravneh. Velja strokovna raven gojitvenih načrtov ima tudi kadrovske podpore. Revni gozdarji pridobivajo za eno ugodno višjo izobrazbo, kar so jo imeli v pretekli organiziranosti gozdarstva.

Grafikon 2 Izvedba gojitvenih del v letih od 1994 do 1997 v zasebnih in državnih gozdovih

Struktura sadik po drevesnih vrstah v obnovi s saditjo v letih 1995, 1996 in prvem polletju leta 1997

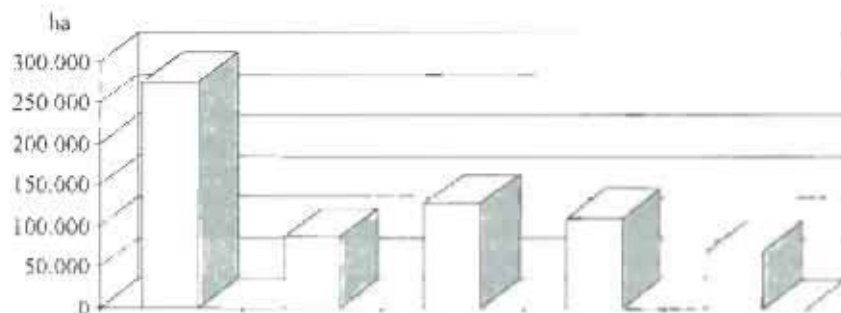
V prihodnjem letu bomo zaključevali prvo etapo intenzivnejšega gozdnogojitvenega načrtovanja. Za vse slovenske gozdove naj bi bili izdelani gozdnogojitveni načrti.

Izdelovanje gozdnogojitvenih načrtov v preteklosti, kljub desetletja dolgem poudarjanju njihove vloge in organiziranja številnih strokovnih seminarjev ni zaživelo, saj so bili na začetku leta 1994 gozdnogojitveni načrti izdelani v povprečju le za četrtno slovenskih gozdov (25,6 %), po posameznih območjih pa od 0,9 % do 60,7 %.

V zadnjih treh letih smo v povprečju vsako leto izdelali gozdnogojitvene načrte za dobrih 10 % slovenskih gozdov. V letu 1994 je bilo na novo izdelanih gojitvenih načrtov za 87.200 hektarov gozdnih površin, v letu 1995 za 128.500 hektarov, v letu 1996 za 110.600 hektarov in v prvem polletju 1997 za 70.800 hektarov gozdov. V dobrih treh letih, na novo izdelani gozdnogojitveni načrti za

400.000 hektarov gozdov, pomeni veliko opravljenega dela, le posebej ob dejstvu, da so v zadnjih petih letih slovenske gozdove prizadele ujme in gradacija podlubnikov, kot jih v zadnjih štirih desetletjih v vsem slovenskem prostoru ne pomnimo. Tri leta smo intenzivno zbirali podlubnike po vsej Sloveniji, na Krasu je v enem požaru zgorel kompleks 600 hektarov gozdov, snegolom in žledolom pa sta v dveh zaporednih zimah donala prečesala celotno Slovenijo. Sanacija v ujmah poškodovanih gozdov je bila prednostna naloga gozdarjev in lastnikov gozdov. Po oceni je bil zaradi zimskih ujem obseg del rovninskih gozdarjev v povprečju povečan za tretjino, kar se posledično kaže tudi v nižji realizaciji gojitvenega načrtovanja, kot je bilo zapisano v letnih programih dela.

Do sredine leta 1997 je bilo iz gozdnogojitvenih načrtov pokrito 61 % površine slovenskih gozdov. V državnih

Dinamika izdelave gozdnogojitvenih načrtov po površini v zadnjih štirih letih

Preglednica 2: Pokritost gozdnih površin z gozdnogojitvenimi načrti do julija 1997 po gozdnogospodarskih območjih

Gozdnogospodarsko območje	Izdelani gozdnogojitveni načrti	
	Površina ha	Delež od celotne površine %
Točmin	41.900	33
Bled	14.800	34
Kranj	39.200	57
Ljubljana	91.350	65
Postojna	65.650	93
Kočevje	67.400	79
Novo mesto	68.300	82
Brežice	48.900	75
Celje	26.000	37
Nazarje	26.300	65
Slovenj gradec	42.500	72
Maribor	39.100	63
Murska sobota	21.200	59
Sežana	37.600	51
Skupaj	650.200	61

gozdnih je stanje boljše, z gojitvenimi načrti je pokrito 70 % gozdov, v zasebnih pa 58 %.

Gozdnogojitveni načrti so po zakonu o gozdnih obvezna strokovna podlaga izbiri drevesja za posek, določiti

gojitvenih in nekaterih varstvenih del ter izdanim odločbam v upravnem postopku. Prednostno so se izdelovali za odseke in oddelke, kjer je bila v letnih programih načrtovana izvedba gojitvenih del in kjer se je v tekočem letu izvajala označitev drevesja za možni posek.

GDK: 944 (497,12)

Zadružništvo v gozdarstvu

Jože JEROMEI *

1. UVOD

Zakon o gozdovih (Ur. list, št. 30/93) in Zakon o združenjih (Ur. list, št. 13/92) sta predpisala reorganizacijo gozdarstva tako, da so se bивše gozdno gospodarske organizacije razdelile na:

- Zavod za gozdove Slovenije (javna gozdarska služba)
- gozdarska izvajalska podjetja
- gozdarske oziroma kmetijsko-gozdarske zadrage.

Medtem ko je zakon na nek način določil vlogo Zavoda za gozdove in gozdarskih izvajalskih podjetij, prihodnost zadružništva v gozdarstvu ni bila dovolj opredeljena. Zaradi tega se nudi vsi TOK-gozdarstva niso preoblikovali v gozdarske ali kmetijsko-gozdarske zadrage, ampak se jih je nekaj odločilo tudi za likvidacijo. Zadrage v gozdarstvu povezujejo lastnike gozdov predvsem pri trženju lesa, delno pa tudi pri sami gozdarski proizvodnji.

Za vse, ki z zadrujo poslujejo, bodisi kot kupci ali kot dobavitelji, je zelo pomembno dejstvo, da zadruga ni izključno profita organizacija in ji ni edini cilj ustvarjati čim večji dobiček, ampak najboljše plasirati proizvode svojih članov.

2. DEJAVNOSTI ZADRUG

V Zadružno zvezo Slovenije (ZZS) so vključene 101 zadrage. V glavnem prevladujejo zadrage, ki se ukvarjajo s kmetijskimi dejavnostmi, 26 je takšnih, ki opravljajo tako kmetijsko kot gozdarsko dejavnost, 9 pa je zadrug, ki so specializirane gozdarske in opravljajo samo to dejavnost.

Preglednica 1: Pregled odkupljenega lesa v letih 1994-1996

Leto	Odkup lesa v m ³
1994	303.000
1995	376.000
1996	388.000

* J. J., int. gozd., 51,0